

„Scriitorii evrei ale căror lucrări sunt interzise la vânzare și la găzduirea lor în bibliotecile școlare și publice, în instituțiile, asociațiile și întreprinderile care editează și vând asemenea publicații“ (1940-1944)

Situația creatorilor de artă și literatură, în anii Holocaustului

Documentul pe care îl publicăm în numărul de față al „Realității Evreiești“ este o reeditare. El a mai apărut în Buletinul C.S.I.E.R., nr. 11 a.c., sub semnătura lui H. Kuller. Totuși, credem oportună reluarea lui într-o revistă de mai largă circulație, căci în literatura de specialitate privind Holocaustul în contextul românesc s-a comentat foarte puțin situația creatorilor de artă și literatură în anii prigoanei. Deși printre primele victime ale politicii de excludere a evreilor din societatea românească au fost ziariștii, actorii, compozitorii și, nu în ultimul rând, scriitorii. De fapt, primul șef de guvern care a scos un „strigăt“ de protest împotriva „străinismului“ din cultura românească a fost marele poet Octavian Goga, care - anunțându-și programul de guvernare când a devenit prim-ministru (decembrie 1937) - declara: „Pornind de jos în sus, din adâncurile rezervorului nostru de energie etnică un val de protestare împotriva străinismului cotropitor, un impuls organic de sănătate a strigat de la un capăt la altul: Vrem România național creștină... Am suprimat ziarle «Adevărul», «Dimineața», «Lupta», injoncțiuni străine românilor! Acest strigăt e certificat de naștere al guvernului în patrimoniul de gândire al unui neam... Am retras biletele de circulație pe CFR la peste 120 de gazetari evrei!“.

Dar procesul de excludere capătă amploare la sfârșitul lui august 1940 și, mai ales, o dată cu instalarea Statului Național Legionar, în septembrie 1940. Astfel, în septembrie, este concediat întregul personal evreiesc din toate

teatrele dramatice și lirice; în octombrie, Sindicatul Artelor Frumoase exclude pictorii și sculptorii evrei sau pe cei căsătorii cu evrei(ce); în noiembrie 1941, apare Decizia Ministerului Propagandei de desființare a matritelor metalice ale discurilor de gramofon cu imprimări ale compozitorilor și interpretelor evrei.

Scriitorii evrei sunt excluși din Societatea Scriitorilor Români în octombrie 1940, când se și interzice consultarea lucrărilor autorilor evrei în bibliotecile publice.

Scriitorii epuși pe un unic criteriu că au fost evrei, în realitate „erau înscrși în spiritul marilor reprezentanți ai literaturii române ca parte organică a unei unice familii de talente devotate promovării literaturii naționale“ (Marin Bucur)

Lista intitulată „Scriitorii evrei ale căror lucrări sunt interzise la vânzare și la găzduirea lor în bibliotecile școlare și publice, în instituțiile, asociațiile și întreprinderile care editează și vând asemenea publicații“ a fost afișată în instituțiile publice în noiembrie 1942. La o privire atentă, se poate constata că nu au fost identificați toți scriitorii evrei. De aceea, ziarul „Curentul“ din 5 noiembrie 1942 apela la toți cei care cunosc numele adevărat și pseudonimele scriitorilor evrei necuprinsi în listă să comunice imediat Direcției de Propagandă.

Astfel, cei ce cred că epurări de tot felul s-au operat doar în comunism nu cunosc realitățile istorice din timpul totalitarismului antonescian.

Scriitorii epuși pe un unic criteriu că au fost evrei, în realitate „erau înscrși în spiritul marilor reprezentanți ai literaturii române ca parte organică a unei unice familii de talente devotate promovării literaturii naționale“ (Marin Bucur).

LYA BENJAMIN

Interzicerea apariției publicațiilor periodice evreiești și a oricăror scrieri datorate unor autori evrei

Index antisemit '40

Scrisul originarilor evrei – cu precădere în domeniile culturii, artei, literaturii ș.a. -, tot mai prolific în primele patru decenii ale secolului XX, nu doar că este hult în presa extremistă antievreiască din interbelic, dar se pregătește terenul pentru excluderea sa totală din cultura și circuitul intelectual al țării. Principalele contribuții aduse de intelectualii evrei la progresul culturii și civilizației sunt

contestate de o mișcare extremistă în plină ascensiune. Cenzura din anii '40 a constituit un mijloc eficient în acest sens, interzicând în întregime scrisul evreiesc, iar alte măsuri draconice (legi și instrucțiuni speciale) interziceau în întregime circulația scrierilor de oriând datorate creatorilor evrei.

Regimurile totalitare în România, începând cu cel carlist, ridicat la cote

distructive de regimul legionaro-antonescian, s-au folosit copios de mijloace diverse pentru interzicerea apariției publicațiilor periodice evreiești și a oricăror scrieri datorate unor autori evrei. Listele continue de cărți interzise sunt expresia nemijlocită a cenzurii fără scrupule. Iată în acest sens un document de tristă faimă.

HARRY KULLER

☐ Câteva dintre cărțile interzise

☐ ADERCA FLORIN-POPOV = FROMI ZEILIC AVRAM ADERCU EDELSTEIN FROITE
 ☐ AVRAM AXELRAD = AXELRAD AVRAM
 ☐ BALTAZAR CAMIL = LEIBU GOLDSTEIN
 ☐ BANUȘ MARIA EDEL
 ☐ BIRNBERG ISIDOR
 ☐ BONCIU H. = BENJAMIN HAIMOVICI
 ☐ CĂLUGĂRU ION = BIUM sin ȘTRUL-LEIBA CROITORU
 ☐ CĂMPENU MARCU Dr. = SCHÖNFELD
 ☐ CARP HOREA = HOIȘIE MIHAIL
 ☐ CASVAN PAS SARINA = CASVAN SARA
 ☐ DAN SERGIU = ISIDOR ROTMAN
 ☐ DOMINIC A. = REICKMAN ALEX
 ☐ DORIAN EMIL = ISIDOR LUSTIG
 ☐ FUNDOIANU B. = BENJAMIN BARBU WECSLER
 ☐ FURTUNĂ ENRIK = HEINRICH PECHILMAN
 ☐ GIORDANO = BERMAN GOLDNER
 ☐ LĂZĂREANU BARBU = AVRAM LEIZEROVICI
 ☐ LUCA B. = ȚALĂ AVRAM BERNSTEIN
 ☐ LUDO I. = IACOVITZ
 ☐ MASSOF HENRY IONEL IOSEPH
 ☐ MILLIAN MAXIMIN = GRIMBERG PASCU-MENDEL
 ☐ MIRCU MARIUS = ISDRAIL MARCUS
 ☐ MONDA VIRGILIU = MOSCOVICI ZEILIC

☐ NEMȚEANU BARBU = BENJAMIN DEUTSCH
 ☐ PELTZ IȚIG = ISAC NATHAN PELTZ
 ☐ PRIBEAGU ION = IȚIC PALICU
 ☐ RĂCĂCIUN ISAIA = ISAIA BENJAMIN NACHT
 ☐ RELGIS EUGEN = EISIG SIEGLER
 ☐ RONETTI ROMAN = MOISE ROMANU
 ☐ ROSEN TEODOR
 ☐ SEBASTIAN MIHAIL = IOSEF MENDEL HECHTER
 ☐ STEURMAN = AVRAM IANCU RODION
 ☐ TAILLER EMILIA
 ☐ TOMA A. = SOLOMON LEIBU MOSCOVICI
 ☐ TZARA TRISTAN = ROZINSTOCH SAMUELI
 ☐ TUDOR ANDREI = ANDREI HEINRICH RAIBER
 ☐ VERO LEON = LEIB VECSLER
 ☐ VORONCA ILARIE = EDUARD ISIDOR MARCUS
 ☐ ORMUZ = AVRAM LEIBA ESRA-ZISSU
 ☐ VEEA ADRIAN = ADOLF WECHSLER

☐ Din lipsă de spațiu, nu putem reproduce și titlurile lucrărilor interzise în acea perioadă.

Generalul MIHAIL IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și vice-președintele Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România, a fost numit de curând, în urma unui concurs, director al noului înființatului Institut Național pentru Studierea Holocaustului din România. Expert în problemele militare ale celui de-al doilea război mondial, a avut prilejul să cunoască și să aprofundeze problemele Holocaustului, ceea ce a contribuit la alegerea lui ca vice-președinte al Comisiei Internaționale pentru Studierea Holocaustului în România („Comisia Wiesel“). În cadrul carierei sale, după o îndelungată activitate în domeniul cercetării, a îndeplinit, între anii 1991-2000, funcții legate de relațiile internaționale ale Ministerului Apărării Naționale și Statului Major General, fiind profund implicat în acțiunea de aderare a României la NATO. Între 1997-2000, a fost șeful Direcției de Integrare Euroatlantică din Ministerul Apărării Naționale, acționând ca integrator al eforturilor în domeniul militar pentru aderarea la NATO și Uniunea Europeană. Domnia sa a avut amabilitatea să ne răspundă la câteva întrebări legate de scopul și viitoarea activitate a noului Institut.

O concretizare a recomandărilor „Comisiei Wiesel“

Wiesel“, raport asumat de președinția României în noiembrie 2004. Între recomandările documentului figura și constituirea unei fundații sau a unui institut care să continue cercetările în problematica Holocaustului, aprofundarea acestora urmând să reprezinte „hrana“ pentru amplificarea activității educaționale, mai ales pe segmentul generațiilor tinere în domeniul respectiv. Pornind de la această idee, atât autoritățile române, cât și membrii „Comisiei Wiesel“ au accelerat demersurile pentru înființarea Institutului. Aceste demersuri s-au făcut în paralel cu publicarea Raportului Comisiei, în limbile română și engleză, finalizată în luna iunie, împreună cu un volum de documente la care dna dr. Lya Benjamin a avut o contribuție decisivă. În plus, am avut șansa să întâlnim în persoana dnei Mona Muscă, ministrul Culturii și Cultelor din acea perioadă, precum și în cea a ministrului de externe, Mihai Răzvan Ungureanu, două personalități apropiate nouă care au știut să accelereze, la rândul lor, procesul birocratic pentru crearea Institutului. Dna Mona Muscă a și avut întâlniri cu membrii Comisiei și a solicitat opinii în această privință. În timpul ministeriatului domniei-sale a apărut și Hotărârea de Guvern de înființare a Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România. Ea a fost adoptată în august și publicată în „Monitorul Oficial“. Elie Wiesel a acceptat ca Institutul să-i poarte numele, ceea ce este un privilegiu, deoarece avem o rampă de lansare și de recunoaștere publică, internă și internațională, dar și o obligație, pentru că este povara îndatoririi ce decurge din numele lui Elie Wiesel. Potrivit legii noastre, într-o lună de zile după publicarea Hotărârii, acest Institut trebuie să înceapă să funcționeze; în consecință, a avut loc un concurs la care mi-am depus candidatura (de fapt, am fost singurul candidat) și am fost declarat câștigător.

- În privința creării Institutului, în presa română au existat și opinii potrivit cărora, poate nu este bine ca o entitate separată să se ocupe de problema Holocaustului, că ar fi recomandabil ca studierea ei să fie inclusă în istoria generală a României.

- După părerea mea, este neapărat necesară existența unui Muzeu al Holocaustului și a unui Institut pentru Studierea Holocaustului, pentru că în felul acesta este singularizat un domeniu de foarte mare importanță pentru educația actuală a tinerilor generații din România. Nu este, dacă vreți, o „ghetoizare“ a cercetărilor, ci o singularizare și o vizibilizare a lor care ar fi putut fi diminuate în contextul integrării în alte instituții de cercetare, în alte muzee privind istoria României. Nu înseamnă că istoria Holocaustului, cercetarea în domeniu nu reprezintă părți integrante ale istoriei României, ale cercetării privind această istorie. Dar această singularizare și vizibilizare sunt necesare tocmai finalității pe care o urmărim în domeniul educațional. Existența Institutului, desigur, nu împiedică alte instituții din România să-și asume teme

„Institutul Național pentru Studierea Istoriei Holocaustului este un institut al statului român“

de cercetare asemănătoare și noi vom colabora cu ele. Există, după cum știți, și alte centre de studiere a iudaismului, în București și în țară, care se ocupă de tematici legate de istoria Holocaustului în România.

Societatea românească trebuie să-și asume trecutul, cu bune și rele

- Care va fi programul Institutului? - Institutul își propune, potrivit

Hotărârii de Guvern, identificarea, culegerea, cercetarea, publicarea documentelor referitoare la Holocaustul din România, precum și arhivarea acestor documente, rezolvarea unor probleme controversate în domeniu, elaborarea și implementarea

unor programe educaționale privind acest fenomen istoric. În ce privește problemele controversate, nu mă refer la cele de genul: a existat sau nu Holocaustul?, ci, în cadrul acestor cercetări, aspecte care nu sunt finalizate, nu intrinsec un consens al cercetătorilor - de pildă, problema numărului victimelor. Vreau să spun că unul dintre proiectele imediate de care ne vom ocupa va fi de a identifica, în măsura posibilului, numărul și numele victimelor Holocaustului din România. Se intenționează, și guvernul român s-a angajat în acest domeniu, să se ridice un Memorial al Holocaustului. Acest proiect este lansat împreună cu „Yad Vashem“, cu „Task Force International“ și cu alte institute. Acesta este scopul principal, comprehensiv, al Institutului. Pentru a ne atinge scopul propus, avem în vedere să facem o construcție instituțională optimă, să intrăm într-o rețea de relații care să facă capabilă răspândirea cât mai largă a rezultatelor cercetării noastre și utilizarea lor în domeniul educațional. Urmărind acest obiectiv, vrem să efectuăm o educație modernă, pe segmente de generație, inclusiv prin conservarea memoriei Holocaustului. Mă gândesc aici la deschiderea unor muzee (am în minte cea recentă de la Simleu Silvaniei), la conservarea memoriei comunităților evreiești. În același timp, Institutul vrea să fie un reper al atitudinii societății față de Holocaust, pentru că societatea românească să perceapă adevărul istoric în integralitatea sa privind acest fenomen istoric, să fie conștientă că trecutul trebuie asumat cu bune și rele. Nu se poate merge înainte uitând trecutul. Avem în vedere să fim un

element dinamic în reprezentativitate pe plan intern și internațional în ansamblul dezbaterilor științifice referitoare la Holocaust. În concluzie, scopul urmărit de Institut este cercetarea Holocaustului pe teritoriul României. Desigur, nu vom lăsa deoparte suferințele îndurate în acei ani de comunitatea romilor din România.

- De unde provin fondurile?

- Institutul este finanțat de Guvernul României. El se află în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor, cu 30 de posturi - 15 de cercetători științifici -, plătit de statul român prin bugetul Ministerului Culturii și Cultelor, care asigură tot ceea ce înseamnă reprezentativitatea națională și internațională a Institutului. Institutul este românesc, nu fiindcă funcționează în România, ci este românesc în sensul că nu este un institut al comunității evreiești din România, deși, desigur, este și al ei. El se ocupă de istoria Holocaustului ca de o problematică ce interesează națiunea română în ansamblul ei. Desigur, istoria Holocaustului este importantă și pentru comunitatea evreiască - întâi de toate pentru ea -, dar trebuie

Institutul se ocupă de istoria Holocaustului ca de o problematică ce interesează națiunea română

subliniat că este vorba de societatea românească, de statul român, care prin aceasta realizează un efort științific de cunoaștere a propriului trecut. Rezultatele cercetării în domeniu sunt importante pentru națiunea română în ansamblu, deoarece în felul acesta își cunoaște propriul trecut și educă generațiile viitoare în sensul unor valori care, în perioade negre, tulburii, ale istoriei sale au fost uitate, iar mai apoi evenimentele petrecute au fost îndelung oculte. Datoria noastră este să convingem în acest sens opinia publică românească. Institutul trebuie să înțeleagă ca unul care cercetează propria istorie și nu a unei comunități. Rezultatele cercetării sunt importante pentru educația întregii societăți românești, pentru aflarea și interpretarea istoriei naționale în ansamblul ei.

- Sunteți istoric militar. Cum ați ajuns să vă ocupați de istoria Holocaustului? A avut legătură cu istoria războiului?

- O mare parte a carierei mele de istoric militar am petrecut-o cercetând istoria celui de-al doilea război mondial. Mi place să mă consider un expert în acest domeniu, sub aspectul operațiilor militare, structurilor militare existente în epocă. Dar cercetările în arhivele militare m-au pus într-un contact nemijlocit cu ceea ce a fost Holocaustul, iar cu ocazia constituirii „Comisiei Wiesel“ și în momentul în care am fost numit vice-președintele Comisiei din partea română, cercetarea mea s-a accelerat în domeniu. Și până atunci am avut studii, lucrări, o carte (sub redacția mea și a colegului Liviu Rotman, despre un seminar legat de Holocaust, organizat în 2001).

- Ce înseamnă pentru dumneavoastră această numire?

- Faptul că am făcut parte din „Comisia Wiesel“ m-a apropiat de acest subiect și mi-am dat seama de importanța cunoașterii lui cât mai profunde. Devenind director legat de el, am pledat pentru crearea unui Institut pentru Studii Holocaustului în România și am candidat pentru funcția de director al acestuia. Sunt în fata unui nou început, ceea ce am făcut până acum are importanță, dar important va fi ceea ce voi face de acum încolo în această calitate. Intenționez să implantez Institutul într-o rețea internațională fără de care cercetarea în România ar fi văduvită de rezonanța necesară.

Mă gândesc la contactele pe care le vom avea cu Muzeul „Yad Vashem“ din Israel, împreună cu care vom lansa proiecte comune, cu Muzeul Holocaustului din Washington, cu „Task Force International“, cu sprijinul cărora vom lansa proiecte academice și educaționale. Acum avem câteva priorități. Clădirea în care vom funcționa, pusă la dispoziție de Fundația „Caritatea“, deci și de comunitatea evreiască, necesită o refacere pentru care guvernul ne pune la dispoziție fonduri. La fel de urgentă este lansarea ei, prin legile statelor de drept, dar care nu întotdeauna se aplică în mod eficient.

S-a discutat mult în jurul chestiunii lipsei de fermitate în aplicarea acestor legi, de origine etnică. S-a format deja un segment de tineri absolvenți de universitate interesat de problematica iudaică, în general, de cea a Holocaustului, în special. Ei nu sunt doar evrei, ca origine etnică, dar, mai ales, români. În ceea ce privește programele, ele vor fi stabilite de un consiliu științific și avizate de un consiliu de onoare, format din personalități românești și internaționale care se ocupă de problema Holocaustului. În afara identificării victimelor, printre programele primilor ani figurează lansarea unei reviste a Institutului, training al profesorilor de istorie care vor preda Holocaustul în școli și organizarea unor conferințe periodice (poate semestriale) pe teme diverse privind Holocaustul. În următoarele săptămâni urmează să am întâlniri cu reprezentanții ai unor instituții din străinătate, cu care să convenim proiecte comune. Ne gândim și la elaborarea, publicarea și lansarea unei broșuri, accesibile în tiraj de masă, care să prezinte adevărurile fundamentale privind Holocaustul și să fie distribuită foarte larg, pe toate segmentele de vârstă, dacă se poate să ajungă la fiecare familie din România. În același timp, vrem să inițiem un program de istorie orală pentru conservarea istoriei Holocaustului, un program de recenziere a lucrurilor de memorie a Holocaustului în România, să găsim soluții pentru conservarea și utilizarea lor pentru programul nostru educațional, pe plan local și general. De asemenea, am în vedere creșterea numărului centrelor de cercetare în țară și străngerea legăturilor dintre ele, iar în domeniul educațional, multiplicarea legăturilor în plan național și internațional și o permanentizare a lor. De pildă, o idee valoroasă aflată deja în circulație este „înfrățirea“ unor școli din România cu școli din alte țări - Polonia, Ungaria, Israel - ca să învățăm din experiența lor în procesul educației cu referire la Holocaust. Finalitatea acestor acțiuni este de perspectivă; în primul rând, ca Holocaustul să nu se mai repete, dar și să facă dintr-o valoare a multiculturalismului și a acceptării celui altui, o valoare fundamentală și unanim acceptată în societatea românească.

Este de prisos, poate, a spune, dar o fac: ne buizim pe sprijinul comunității evreiești, deoarece este și o chestiune a ei existențială, și pașii pe care îi vom face, vrem să îi facem împreună.

A consemnat EVA GALAMBOS

Durabilitatea antisemitismului ca armă politică în Europa Centrală, de Est și de Sud, recrudescența unor manifestări antisemite, chiar și în vestul continentului, constituie un obiect de preocupare pentru cercuri de intelectuali democrați și organisme ale societății civile, pentru oricare stat de drept menit să confere instrumente eficiente de combatere a xenofobiei, sovinișmului, antisemitismului, negaționismului ș.a.m.d.

Project on Ethnic Relations (P.E.R., Regional Center for Central, East and South-East Europe) - organism internațional binecunoscut, format din personalități de frunte ale vieții și culturii europene și mondiale - a reunit, în ziua de 16 septembrie curent, la Hotel Majestic, un număr impresionant de oameni politici, lideri de opinie, oameni de cultură, activiști sociali din țară și din străinătate, pentru a dezbate tema „Utilizarea antisemitismului în scopuri politice“. Firește, discuția nu a putut fi centrată pe toate întrebările legate de această temă, respectiv: cine, cum, de ce, ce au efect recurge la anacronica recuzită de sloganuri, prejudecăți și superstiții menite a-i înjosi pe evrei și a-i desemna drept „țapi ispășitori“ pentru toate relele de azi și de ieri abătute asupra lumii. La întrebarea „cine“, răspunsurile s-au axat pe evidențierea actelor politice, a partidelor care trag folos din diversivitatea și manipularea antisemită, atât în scopuri electorale curente, cât și în perspectiva acreditării unor doctrine neo-naționaliste cu bătăie antieuropeă și antiamericană. Antisemitismul „românesc“ reia sub raport doctrinar unele „idei“ din vechiul arsenal naționalist local, dar este, în cea mai mare măsură, „inspirat“ de antisemitism și antiamericanismul extremismului din Europa de azi. Apoi, trebuie arătată legătura dintre antisemitism și politicile anti-minorități și autoritariste ale unor partide din Europa Centrală, de Est și Sud-Est.

Utilizarea antisemitismului în scopuri politice

La întrebarea „cum“, a fost trecut în revistă uriașă și pletorică producție mediatică (de la scrieri și afișe până la înregistrările fonografice și foto, utilizarea Internetului ș.a.) prin care se pot colporta azi, aproape instantaneu, miliarde de „biți informaționali“ antisemite, recte ai acestei infra-„culturi“ insidioase (denumite de unii „socialismul proștirilor“) prin care să înăruască mentalități și chiar să îndemne la acțiuni, pedepsite, ce-i drept, prin legile statelor de drept, dar care nu întotdeauna se aplică în mod eficient.

S-a discutat mult în jurul chestiunii lipsei de fermitate în aplicarea acestor legi, de origine etnică. S-a format deja un segment de tineri absolvenți de universitate interesat de problematica iudaică, în general, de cea a Holocaustului, în special. Ei nu sunt doar evrei, ca origine etnică, dar, mai ales, români. În ceea ce privește programele, ele vor fi stabilite de un consiliu științific și avizate de un consiliu de onoare, format din personalități românești și internaționale care se ocupă de problema Holocaustului. În afara identificării victimelor, printre programele primilor ani figurează lansarea unei reviste a Institutului, training al profesorilor de istorie care vor preda Holocaustul în școli și organizarea unor conferințe periodice (poate semestriale) pe teme diverse privind Holocaustul. În următoarele săptămâni urmează să am întâlniri cu reprezentanții ai unor instituții din străinătate, cu care să convenim proiecte comune. Ne gândim și la elaborarea, publicarea și lansarea unei broșuri, accesibile în tiraj de masă, care să prezinte adevărurile fundamentale privind Holocaustul și să fie distribuită foarte larg, pe toate segmentele de vârstă, dacă se poate să ajungă la fiecare familie din România. În același timp, vrem să inițiem un program de istorie orală pentru conservarea istoriei Holocaustului, un program de recenziere a lucrurilor de memorie a Holocaustului în România, să găsim soluții pentru conservarea și utilizarea lor pentru programul nostru educațional, pe plan local și general. De asemenea, am în vedere creșterea numărului centrelor de cercetare în țară și străngerea legăturilor dintre ele, iar în domeniul educațional, multiplicarea legăturilor în plan național și internațional și o permanentizare a lor. De pildă, o idee valoroasă aflată deja în circulație este „înfrățirea“ unor școli din România cu școli din alte țări - Polonia, Ungaria, Israel - ca să învățăm din experiența lor în procesul educației cu referire la Holocaust. Finalitatea acestor acțiuni este de perspectivă; în primul rând, ca Holocaustul să nu se mai repete, dar și să facă dintr-o valoare a multiculturalismului și a acceptării celui altui, o valoare fundamentală și unanim acceptată în societatea românească.

Ce obicei, în atari controverse, discuția din cadrul colocviului a rămas deschisă, urmând ca fiecare dintre cei circa 30 de participanți, demitari de stat, parlamentari, diplomați, politologi, scriitori, sociologi, lideri comunitari și ai unor organisme ale societății civile să le reia în mediile lor de activitate. Cu toți au convenit că educația civică, în spiritul respectului față de alteritate, făcută în școli, prin mass media etc. reprezintă o condiție sine qua non pentru o schimbare radicală de mentalitate.

Colocviul de la Hotel Majestic a fost condus de Konstanty Gubern, din Polonia, jurnalist, editor la jurnalele „Midrasz“ și „Livia B. Plaks“, președinte P.E.R. (S.U.A.). Au participat reprezentanți ai ambasadelor S.U.A., Israelului, Poloniei, Ungariei, Germaniei. (H.K.)